INTEGRALISM ȘI CREATIVITATE LINGVISTICĂ – FORME ALE CULTURII

PERIODICELE DIN BIBLIOTECA LUI EUGENIU COȘERIU – DONAȚIA ARHIVEI DE LA TÜBINGEN CĂTRE BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII „ȘTEFAN CEL MARE” DIN SUCEAVA

Sanda-Maria ARDELEANU
Universitatea „Ștefan cel Mare”,
Suceava, România
Dorel FÎNARU
Universitatea „Ștefan cel Mare”,
Suceava, România

Abstract. *Our work focuses on the donation of Eugeniu Coșeriu's Archives to "Ștefan cel Mare" University of Suceava by the University of Tübingen. By referring to several fragments from the correspondence of Eugeniu Coșeriu, we attempted to display the exact circumstances in which the great Romanian linguist amassed this impressive collection of periodicals and serials.*

Keywords: *donation of Eugeniu Coșeriu's Archives, periodicals and serials, Eugeniu Coșeriu's correspondence.*

Înainte de pandemia nimicitoare de valori sacre, în anul 2019, Biblioteca universitară din Suceava primea un semn de la Magistrul Eugeniu Coșeriu: 165 de titluri de periodice: reviste de lingvistică, de filozofie, de semiotică, actele unor prestigioase manifestări științifice din mari universități din întreaga lume, analele științifice ale unor instituții de cultură și învățământ din Europa, America Latină, America de Nord, Asia, anuare bibliografice de lingvistică, istorie literară, buletine științifice ale unor academii și universități, caiete de cercetări lingvistice, studii în domeniul științelor limbajului, jurnale ale unor societăți lingvistice prestigioase extrase din cercetări de lingvistică. În total peste 1500 de exemplare, aduse la Suceava prin bunăvoinţa Directorului Arhivelor Eugeniu Coșeriu de la Universitatea din Tübingen, Germania, Profesorul Academician Johannes Kabatek, DHC al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, și a devotatei și harnicei sale colaboratoare, domnișoara asistent Cristina Bleorțu, ea însăși valoroasă cercetătoare în domeniul științelor limbajului și limbilor.

Se împlinea astfel dorința exprimată la Suceava de Eugeniu Coșeriu ca o parte din periodicele din biblioteca sa personală, cuprinzînd în total peste 5000 de exemplare, să ajungă în universitatea care a inițiat Colocviul nostru.

Emoția cu care colectivul bibliotecii universitare sucevene a primit această moștenire, mărturie a legăturilor de suflet pe care filologii suceveni din anii ´90 au avut-o cu Marele Coșeriu, a fost înăbușită, parcă, de responsabilitatea imensă care impunea munca de prelucrare a exemplarelor cu valoare sentimentală și științifică inestimabilă, în vederea intrării fiecărei pagini din prețioasa donație în fondul de aur al bibliotecii USV.

Pentru orice savant, a fi la curent cu studiile din publicațiile periodice și seriale de specialitate, apărute în întreaga lume, e un fapt obligatoriu. În imensa bibliotecă personală a lui Coșeriu[1] exista un număr enorm de publicații de lingvistică, de filozofie, de cultură în genere, tipărite în zeci de limbi. E un lucru cu totul remarcabil, dat fiind că la jumătatea secolului trecut circulaţia tipăriturilor între ţări şi continente era extrem de anevoioasă.

[1] S-a spus despre această bibliotecă impresionantă că, printre altele, conține cvasi-totalitatea studiilor de lingvistică romanică publicate vreodată în lume.

Coșeriu avea colegi și prieteni în întreaga lume, iar mai târziu un mare număr de discipoli, pe care îi ruga în mod constant să-i trimită diverse cărți care îl interesau, dar mai ales reviste de specialitate. Acest lucru se petrece începând cu deceniul 5 al secolului trecut, pe vremea când nu exista internetul și când, așa cum spuneam, a intra în posesia unei reviste apărute în celălalt colț al lumii constituia o adevărată aventură.

O prima constatare: biblioteca lui Eugeniu Coșeriu, la sfârșitul vieții acestuia, cuprindea doar o parte din publicațiile în posesia cărora știm sigur că intrase. Înțelegem că un număr imens de reviste din perioada Montevideo a rămas în fondul de carte al catedrei de lingvistică ce astăzi îi poartă numele. Probabil că învățatul român, atunci când a plecat în vara anului 1963 ca profesor titular la Universitatea din Tübingen, a lăsat la Universitatea din Montevideo cea mai mare parte a cărților și revistelor adunate. E și acesta un semn de maximă generozitate, Coșeriu înființând în America de Sud o mare școală de lingvistică de factură integralistă, a cărei activitate domină și astăzi lingvistica din America Latină. Concret, din donaţia către Unviersitatea din Suceava, lipsesc, cu foarte puţine excepţii, publicaţiile din perioadele Bălţi, Iaşi, Italia, Uruguay, ea cuprinzând cea mai mare parte a publicaţiilor achiziţionate de marele savant român în perioada Tübingen.

O a doua constatare: din generoasa donație a Universității din Tübingen către Universitatea ”Ștefan cel Mare” din Suceava lipsesc numerele din revistele și analele în care a publicat diverse studii Eugeniu Coșeriu. Această absență este parțial compensată de numeroasele extrase care au însoțit revistele propriu-zise.

Coșeriu a corespondat cu mari lingviști și filozofi ai limbajului din vremea sa. Există un fond de câteva mii de scrisori (a se vedea proiectul de editare a scrisorilor primite de Eugeniu Coșeriu, proiect inițiat de Johannes Kabatek și Cristina Bleorțu). Mereu i se aducea la cunoștință că i-au fost trimise reviste și cărți și el însuși făcea, la rândul său, acest lucru. Vom exemplifica prezentând câteva scrisori și fragmente de scrisori către și de la mari lingviști români.

Alexandru Rosetti, cel care a întemeiat în 1961 Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei Române (devenit în 1990 Institutul de Fonetică și Dialectologie ”Al. Rosetti”) și director al Institutului de Lingvistică din București îi scria lui Coșeriu:

București, 21 martie 1957

Stimate Domnule Coleg,

Am primit cele 3 lucrări pe care ați binevoit să mi le trimiteți, și, mai demult, celelalte. M-au interesat cu deosebire. Am terminat, acum, o ”Introducere în fonetică”.

La Institutul de lingvistică din București, a luat ființă un laborator de fonetică, sub direcția mea. Avem un cerc de fonologiști. Ducem lipsă de informații din America latina. [subliniat în text, n.n.] De aceea, vă propun să-mi trimiteți, în măsura posibilului, cărți, reviste și extrase. Eu dispun ca Academia noastră să vă trimeată toate publicațiile noastre de lingvistică. De azi încolo, le veți primi pe toate din oficiu.

M-ar interesa informații despre activitatea Dumneavoastră științifică, și, în genere, despre lucrările apărute sau în curs de apariție.

Cu distinse salutări colegiale,

[Semnătură] Al. Rosetti

[P.S.] În aprilie, anul trecut, în cursul unei scurte vizite la Milano, l-am cunoscut pe profesorul V. Pisani.

Chiar dacă promisiunea făcută de Rosetti lui Coşeriu nu a fost respectată în totalitate, profesorul român de la Montevideo avea să primească numeroase publicaţii şi cărţi apărute sub egida Academiei Române.

În cele ce urmează prezentăm câteva fragmente din bogata corespondență Eugeniu Coșeriu – Marius Sala, purtată pe parcursul câtorva decenii, subiectul dominant fiind acelaşi: trimiterea şi primea de cărţi şi reviste.

Montevideo, la 27 martie 1959

Prof. Marius Sala

Bucarest, Rumania.

Iubite Domnule Sala,

Acum un an sau mai bine mi-ai scris o scrisoare care cerea răspuns urgent. Nu ţi-am răspuns la vreme, nu din nepăsare nici din alte motive, ci fiindcă sunt mereu teribil de ocupat – mai mult decât îţi poţi închipui – şi corespondenţa de multe ori o tot amân de azi pe mâne cu anii. Te rog foarte mult să mă ierţi, să nu te superi pe mine şi să nu crezi că n'am ştiut să preţuesc amabilitatea d-tale. Totodată, trebue să-ţi mulţumesc pentru toate extrasele pe care mi le trimiţi atât de regulat, mai cu seamă că primesc acum foarte puţine lucruri din România: n'am mai primit nici „Studii de gramatică", nici „Omagiu lui Iorgu Iordan", nici „Fonetică şi dialectologie". Se pare c'am fost dat uitării.

Sper ca datele pe care mi le cereai cu privire la bibliografia despre raporturile dintre toponimice şi apelative să-ţi mai poată fi de folos, deşi trimise cu atâta întârziere şi cu toate că d-ta ai scris deja articolul din «Contributions onomastiques». Iată ce-am putut afla (după cum vei vedea, sunt articole din revista americană Names; după titlurile articolelor adaug bibliografia pe care la rândul lor o citează):

Meredith F. Burrill – Toponymic Generics, I – Names, IV, 3 (1956), 129–137; II – Names, IV, 4 (1956), 226-240 (fundamental)

E. Wallace McMullen – The term Prairie in the United States – Names, V, 1 (1957), pp. 27–46

A. H. Smith, English Place-Name Elements, Cambridge Univ. Press 1956

R. E. Zachrisson, English Place Names in -ing of Scandinavian Origin, 1924

Clarence W. Minkel – Names in the Mapping of Original Vegetation, Names, V, 3, (1957), 157–161

H. F. Raup – Names of Ohio's Stream, Names, V, 3, 162–168

Wilbur Zelinsky, Some Problems in the Distribution of Generic Terms in the Place-Names of Northeastern United States, Annals of the Association of American Geographers, 45, 319–349 (1955)

A. R. Dunlap, Dutch and Swedish Place-Names in Delaware, Newark, University of Delaware Press 1956

Assar Janzén – Scandinavian Place Names in England, I, Names, V, 4 (1957), 193–207; II, Names, VI, 1 (1958), 11–25

Allen Mawer, The Chief Elements Used in English Place-Names, Cambridge 1924

Aug. Lyttkens, Svenska växtnamn, Stockholm 1912–15

Raven I. McDavid Jr. – Linguistic Geography and Toponymic Research, Names, VI, 2 (1958), 65–73.

Nu-ţi semnalez nimic din revista „Onoma" căci cred că o primiţi la Academie. Cât despre articolul meu „El plural en los nombres propios", nu mai am niciun exemplar din el. De altfel am avut foarte puţine extrase şi în România l-am trimis numai iubitului meu maestru Iorgu Iordan şi prietenului Ivănescu, care fără îndoială ţi-l vor pune la dispoziţie dacă vrei să-l citeşti; dar nu cred să-ţi poată folosi prea mult, cel puţin nu pentru cercetarea de care-mi scriai.

Cu afectuoase salutări şi urări de bine,

Eugenio Coşeriu

P. S. Te rog, dacă poţi, să transmiţi salutările mele D-lui Iordan (cu care mă port tot aşa de rău ca şi cu D-ta căci de mult nu i-am mai scris, deşi îl stimez foarte mult şi ţin foarte mult la el), D-lor Rosetti, Graur şi Ivănescu, D-nei (sau D-şoarei?) şi D-lui Avram. Am citit articolul D-lui Avram bazat pe „Sistema, norma y habla" şi-i mulţumesc foarte mult pentru interesul acordat lucrării mele, deşi nu sunt în toate de acord cu el: între foneme şi arhifoneme şi tot astfel între variante facultative şi obligatorii nu există diferenţă de plan de abstracţiune: arhifonemele nu sunt tipuri de foneme şi variantele obligatorii nu sunt clase de variante facultative. Păcat că n'am timp; altfel mi-ar plăcea să încep o discuţie amicală cu el în vreo revistă românească.[1]

[1] Scrisoare publicată pentru prima dată de Cristina Bleorţu în "Limba română" Chişinău, nr. 4/2019, p. 45. Reluată în volumul *Dincolo de structuralism*. Scrisori către Eugeniu Coşeriu şi istoria lingvisticii în secolul al XX-lea. Corespondenţa Marius Sala-Eugeniu Coşeriu, Ediţie îngrijită de Johannes Kabatek şi Cristina Bleorţu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2021, pp. 14-15

Montevideo, 8/XI/ 1959

Iubite Domnule Sala,

Ca deobiceiu, îți răspund cu multă întîrziere și numai după ce am primit încă o scrisoare de la D-ta. Te rog să mă ierți: între timp am fost în Brazilia, la al patrulea Congres de Studii portugheze, și de două ori la Buenos Aires, ca membru în comisiile de concursuri universitare de Latină și Greacă. Dealtfel, speram să te văd la București, la colocviul de romanistică, dar pînă la urmă nu mi-a sosit invitația.

Adresa revistei „Names" este: American Names Society, 2413 Dwinelle Hall, University of California, Berkeley 4, Calif., Statele Unite (Managing Editor: David W. Reed).

Îți trimit „La creación metafórica en el lenguaje" dar îmi fac datoria să te avertizez că-i un articol de popularizare care nu face două parale. Din fericire, e cu totul epuizat şi cu mare greutate am putut sclipui un exemplar. Totodată, îți trimit și numărul care te interesează din „Boletín de Filología": în general, e o revistă tare păcătoasă dar din cînd în cînd, din greşală, publică și cîte un articol care se poate citi.

Mă întrebi dacă am nevoe de cărți și reviste din Romînia: am foarte multă nevoe și nu știu ce să mai fac ca să le primesc. [sublinierea noastră] După cum îi scriam și D-lui Rosetti, mai înainte, cînd primeam direct de la Academie, primeam neregulat dar foarte des și foarte multe publicații. Acum însă, de cînd schimbul a trecut pe seama Centrului de Documentare, deși eu din partea mea l-am întețit, primesc încă mai neregulat și din ce în ce mai puțin. (Lucrările pe care mi le-ați trimis în mai încă nu mi-au sosit toate – așa, de pildă, n'am primit încă „Studii de gramatică", nici „Limba romînă" I şi VIII, 1, nici SCL, III, V, VIII-4, IX-2-3-4, dar mai aştept încă înainte de a reclama la poștă, căci s'ar putea să fie pe drum).

Te rog deci să vezi dacă mi s'ar putea trimite: ...

Şi urmează două pagini cu titluri de volume şi numere de reviste[1] româneşti care lipseau din biblioteca înfiinţată de Coşeriu la Departamentul de Lingvistică al Facultăţii de Ştiinţe Umaniste a Universităţii din Montevideo.

Revistele românești ocupă o importantă pondere în această donație, savantul încercând, pe tot parcursul vieții sale, să păstreze o strânsă legătură cu mediul cultural românesc, incluzând aici întreg spațiul românesc (România, Basarabia, Bucovina). Chiar în greii ani de dictatură, Coșeriu a rămas conectat la realitatea românească, fiind interesat de tot ceea ce apărea în lingvistica românească, cerând mereu colegilor și prietenilor rămași în țară să-i trimită ultimele publicații (a se vedea volumul de corespondență cu Academicianul Marius Sala, de la care a primit mereu cărți, reviste și alte publicații de interes științific).

Iată ce scria Ștefan Hostiuc, membru în Colectivul de redacție al revistei „Glasul Bucovinei", într-o dedicație pentru nr. 1/1994:

„Domnule Profesor,

Avem bucuria să Vă trimitem, prin amabilitatea Domnișoarei Jeni, un set de reviste „Glasul Bucovinei". Revista noastră este elaborată de un colectiv de cernăuțeni și editată de Fundația Culturală Română.

Știm că sunteți un mare admirator al Bucovinei și al poeziei lui Arcadie Suceveanu. Și noi, bucovinenii, avem toată considerația pentru Dumneavoastră încă de pe când era în viață scumpul nostru profesor Vitalie Sorbală, originar din Sauca.

Am fi foarte onorați, Domnule Profesor, dacă ați accepta colaborarea la revista noastră și ne-ați trimite studii spre publicare. Vrem să deschidem și o rubrică de lingvistică.

Cu mulțumiri și urări de sănătate,

Din partea redacției,

Ștefan Hostiuc"

[1] Vol. cit. p. 26-28.

Sute de asemenea dedicații întâlnim pe prima pagină a exemplarelor de periodice ajunse la Suceava. Personalități din nenumărate spații din întreaga lume i-au arătat prețuirea, Marelui Lingvist, invitându-l să colaboreze la diverse publicații.

Pe prima pagină a *Anuarului de lingvistică și istorie literară*, 1988 – 1991, apărut la Editura Academiei Române, Traian Diaconescu nota:

„Domnului prof. univ. dr. Eugen Coșeriu,
întru gloria pământului natal și a geniului românesc peste hotare, omagiu cordial,
Iași 27. III.1993"

Pe un extras din *Revue roumaine de linguistique (1985/No. 6),* Dan Slușanschi scrie:

„Domnului Profesor Eugen Coșeriu,
de la un discipol recunoscător"

Tatiana Slama-Cazacu îi dedica „în memoria lui Eugeniu Coșeriu", în august 1993, unul din textele sale ştiinţifice.

Ana-Cristina Halichias, pe un studiu despre „Latina medievală și limbile naționale", scria „un modest omagiu", „cu respect și admirație", „Domnului Profesor Eugenio Coșeriu".

Pe Coperta de la nr. II/1992 din *Scripta Philologica*, revistă publicată la Universidad Nacional Autonoma de Mexico, doctoranda Tudora Șandru Olteanu scria: „Domnului Profesor Eugeniu Coșeriu, cu prețuire și afecțiune".

Aproape că nu există exemplar în donația despre care vorbim fără o mărturie, în limbile română, spaniolă, germană, portugheză, italiană, engleză, a prețuirii de care se bucura Savantul – lingvist.

Din bogata colecţie de periodice româneşti, aimtim aici câteva titluri de reviste: *Analele Universităţilor* din Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Chişinău, *Cercetări de lingvistică; Daco-România; Etudes romanes de la Société roumaine; Glasul Bucovinei; Limba română (de la Bucureşti şi Chişinău); Revista de etnografie şi folclor; Revista de lingvistică şi ştiinţe ale literaturii; Probleme de lingvistică generală; Revue roumaine de linguistique; Romano-slavica; Studia Universitatis „Babeş Bolyai"; Studii şi cercetări lingvistice; Studii şi cercetări; Viaţa românească; Transylvanian Reviw.*

Periodicele internaţionale sunt şi ele foarte bine reprezentate: *Acta linguistica, Acta psihologica; Acta philosophica et theologica; Acta semiotica et lingvistica; Anuario bibliografico colombiano; Archiv-orientalni; Bibliographisches Handbuch; Boletin de la Academia Argentina de letras; Boletin de la Academia Chilena de la Lengua; Boletin de la Real Academic Espanole; Bolletino della societá di lingvistica italiana; Bulletin d`analyses de la lettérature scientifique bulgare; Bulletin de la Société polonaise de lingvistique; Confluĕcia. Revista do Instituto de lingua portuguesa; Cuadernos sobre Vico; Institut für Deutsche Sprache; International Journal of American Linguistics; International House of Japan Bulletin; Kratylos; Yahrbuch der Heidelberg Akademie; Nornvegian Journal of Linguistics; Sophia Linguistica; The Praque Bulletin of mathematical linguistic etc.*

Biblioteca unui mare savant al lumii, aşa cum este Eugeniu Coşeriu, exprimă fidel sfera sa de preocupări. Opera acestui adevărat *uomo universale* cuprinde lucrări fundamentale în aproape toate ştiinţele limbajului. Iar biblioteca sa oglindeşte întocmai acest lucru.